

Otteronderzoek in Zeeuwsch-Vlaanderen

Lutra lutra

Harry Benschap

In het begin van deze eeuw zat in vrijwel elke kreek en grote watergang in Zeeuwsch-Vlaanderen ten minste één paar Otters. De Zeeuwsvlaamse Otters vormden één groep met de Otters in de kreek over de grens. Het totale aantal dieren moet toen beslist boven de vijftig hebben gelegen.

Na de oorlog was Zeeuwsch-Vlaanderen één van de vijf gebieden in Nederland met een groep Otters. Hoe het er in de afgelopen tien, vijftien jaar voorstond, is onduidelijk. Uit die jaren dateren slechts enkele zichtmeldingen. Bij een vorig voorjaar verrichte inventarisatie zijn geen sporen van Otters aangetroffen. Er moet dan ook aangenomen worden dat het dier volledig uit het gebied is verdwenen. Ook in het aangrenzende deel van België wijst niets er op dat daar nog Otters zitten.

Indicator

De provincie Zeeland heeft het initiatief genomen tot het vorig jaar uitgevoerde onderzoek. Medewerking is verleend door het consulent-schap Natuur, Milieu en Fauna-beheer en de drie Zeeuws-vlaamse waterschappen.

Overigens ging bij het onderzoek de aandacht niet in eerste instantie uit naar het dier zelf, als soort. De belangstelling voor de Otter is vooral terug te leiden op de indicator-functie die het dier heeft. De Otter stelt namelijk hoge eisen aan zijn omgeving en is dan ook een goede graadmeter voor de kwaliteit van het milieu. De resultaten van het onderzoek zullen worden gebruikt bij de voorbereiding van het eerste Zeeuwse water-huishoudingsplan.

Het onderzoek

Bij het veldonderzoek is langs oevers gezocht naar prenten en uitwerpselen van Otters. Daarvoor is Zeeuwsch-Vlaanderen ingedeeld in atlasblokken van vijf bij vijf kilometer. Binnen deze blokken is op drie verschillende plaatsen een

totale oeverlengte van ten minste 600 meter afgezocht. In totaal zijn negentien atlas-blokken geïnventariseerd; twee blokken lagen op Belgisch grondgebied. Twee derde van de onderzochte oevers was door Veen* gekarteerd als 'goed otterhabitat'.

Alleen prenten en uitwerpselen geven een betrouwbaar beeld. Door hun formaat en vorm en de aanwezigheid van vijf tenen zijn de prenten van

De dichtstbijzijnde overgebleven otterpopulaties bevinden zich op honderden kilometers afstand in Frankrijk, onder meer in Bretagne. Foto: Addy de Jongh.

autoverkeer vanaf het midden van de jaren zestig de Otter uiteindelijk de nekslag gegeven; in Zeeuwsch-Vlaanderen heeft dit niet zo'n rol gespeeld; er waren toen al geen Otters meer om doodgereden te worden.

Alleen in de Vlaamse Kreek (bij het dorpje Graauw) hebben zich mogelijk nog één of enkele Otters opgehouden na 1970. Uit deze omgeving komen nog twee meldingen van sporen uit het begin van de jaren zeventig. De oevers van deze kreek zijn bij de inventarisatie nauwgezet onderzocht: twee kilometer oever is onder de loep genomen, echter zonder enig resultaat.

Mogelijke leefgebieden

Uit het feit dat er geen Otters meer in Zeeuwsch-Vlaanderen en het aangrenzende Belgische krekengebied zijn aangetroffen, mag worden geconcludeerd dat de kwaliteit van het water en het milieu er sterk zijn achteruitgegaan. Op zich zijn Zeeuwsch-Vlaanderen en het aangrenzende Bel-

gische krekengebied evenwel - zo is bij het onderzoek gebleken - een geschikt gebied voor Otters. Landelijk gezien zou het een van de kleinere kerngebieden kunnen vormen. Er hoeft niet te worden verwacht dat de Otter weer vanzelf terugkomt. In Nederland zijn geen Otters meer. Ook in België is het dier bijna of geheel uitgestorven. De dichtstbijzijnde overgebleven otterpopulaties bevinden zich op honderden kilometers afstand in Frankrijk, onder meer in Bretagne. Alleen door herintroductie kan de Otter in Zeeuwsch-Vlaanderen terugkomen.

Volgens de meest reële schattingen zouden er in Zeeuwsch-Vlaanderen en de Belgische grensstreek ten hoogste 35 Otters kunnen leven. Eén Otter heeft een leefgebied nodig van ongeveer tien vierkante kilometer. In dit gebied moet het water dan wel schoon zijn, er moet vis zitten en de oevers moeten de Otter dekking kunnen bieden. Bovendien moeten er binnen zo'n leefgebied

Diervriendelijke beschoeiing langs het Waardkanaal bij Kolhorn, augustus 1989.

Foto: Reindert Leguijt.

zeker twee à drie rustgebieden zijn die geheel vrij zijn van menselijke verstoring en ten minste één gebied waar Otters het gehele jaar door jongen kunnen krijgen en grootbrengen.

In Zeeuwsch-Vlaanderen komen acht gebieden van zo'n 25 km² in aanmerking als leefgebied, in de Belgisch grensstreek nog twee (zie het kaartje). In elk gebied kunnen twee tot vijf Otters leven. maar voor het zover is, moeten wel eerst verscheidene beheers- en inrichtingsmaatregelen worden getroffen en tevens moeten er tussen de leefgebieden veilige trekroutes zijn.

Een van de vragen die opkomen is of 30 tot 35 dieren een levensvatbare populatie kunnen vormen. Want het is wel duidelijk dat een uitwisseling met andere potentiële leefgebieden in Nederland (bijvoorbeeld de Biesbosch) niet echt reëel is.

Als het maximaal toelaatbare inteelteffect wordt gesteld op één procent, moet een populatie vijftig dieren groot zijn. Dan kan voor een korte termijnoverleving van een aanvaardbare populatiegrootte worden gesproken. (Voor lange-termijnoverleving wordt een populatiegrootte van vijfhonderd dieren als veilig beschouwd).

Een populatie van vijftig dieren is in Zeeuwsch-Vlaanderen hoogstwaarschijnlijk niet haalbaar. Er zou dan een even groot gebied in Vlaanderen bij de verbetering van de otterhabitat moeten worden betrokken. De kans op inteelt zou echter al afnemen als er zeer incidenteel een Otter van elders in Zeeuwsch-Vlaanderen komt. Een betere oplossing lijkt vooralsnog om de zoveel jaar Otters kunstmatig uit te wisselen. In dat geval is een populatie van 30 tot 35 Otters levensvatbaar. Voorwaarde is wel dat het herstel van de waterkwaliteit en de otterhabitat met alle kracht wordt aangepakt. Aan een daadwerkelijke herintroductie

van de Otter in Zeeuwsch-Vlaanderen wordt overigens voorlopig nog niet gedacht.

Knelpunten

Om welke knelpunten gaat het nu meer concreet? Om hierin meer inzicht te krijgen, zijn na de eerste inventarisatie van vorig jaar drie deelonderzoeken geëntamineerd.

In één ervan - uitgevoerd door de Stichting Otterstation Nederland - zijn de knelpunten in de ecologische infrastructuur beschreven. Alle kreken en watergangen die op het kaartje binnen de tien mogelijke leefgebieden zijn nauwgezet aan een oordeel onderworpen. Dat heeft een gedetailleerd beeld opgeleverd van plaatsen waar vegetatie langs de oever ontbreekt, plaatsen waar Otters moeilijk aan land kunnen komen, niet te passeren bruggen en stuwen en soortgelijke knelpunten. Een van de grootste knelpunten is het Kanaal van Gent naar Terneuzen dat Zeeuwsch-Vlaanderen in tweeën deelt. Bij veel knelpunten is in het onderzoek aangegeven in welke

richting naar een oplossing kan worden gezocht.

Ook is gekeken naar knelpunten in de voedselvoorziening of anders gezegd: zit er wel voldoende vis. Daarvoor is onder meer informatie ingewonnen bij de Zeeuwsvlaamse hengelsportverenigingen. Dat heeft gegevens opgeleverd over de soorten vis in de kreken en watergangen en de uitzetactiviteiten van de visclubs. In een derde onderzoek wordt geprobeerd meer duidelijkheid te krijgen over de hoeveelheid PCB's in Paling die in de Zeeuwsvlaamse wateren zitten. Paling is een belangrijke voedselbron voor de Otter. Dit onderzoek moet nog worden afgesloten.

Wat de resultaten van de drie onderzoeken betekenen voor het (waterhuishoudkundig) beleid, is nog niet duidelijk. Het is de bedoeling dat er hierin vóór de zomer meer klaarheid is, zodat de resultaten als een van de uitgangspunten voor het beleid kunnen worden ingebracht in het provinciale waterhuishoudingsplan.

■ Ir. H.J.M. Benschop, provincie Zeeland, postbus 6001, 4330 LA Middelburg.

* Veen, J., Otterhabitat in Nederland, Jachtfonds, Directie Natuur, Milieu, Faunabeheer, Den Haag 1987.

Vleermuisbescherming (Chiroptera)

In vooral de jaren tachtig heeft de bescherming van vleermuizen in Nederland concreet vorm gekregen. Als vervolg op de wettelijke bescherming van vleermuizen heeft een voorlichtingscampagne van de rijksoverheid geleid tot beschermingsmaatregelen door overheden en particulieren. In een nota gewijd aan vleermuisbescherming geeft het ministerie van Landbouw en Visserij een overzicht van de verrichte activiteiten en de huidige stand van zaken. De nota bevat aanbevelingen

voor de bescherming van vleermuizen. In veel gevallen kunnen met behulp van geringe ingrepen en zonder veel extra kosten voorzieningen worden getroffen die vleermuizen een goed onderkomen bieden. Tevens zal ter ondersteuning van het beschermingsbeleid het wetenschappelijk onderzoek aan vleermuizen door de rijksoverheid weer ter hand worden genomen. Daarbij wordt aan het Rijksinstituut voor Natuurbeheer een centrale rol toebedacht. Ook zal worden bevorderd dat de uit-

voering van het gebied voor vleermuizenbescherming, waaronder voorlichting en educatie, in samenwerking met de particuliere natuurbeschermingsorganisaties en vleermuisdeskundigen op provinciaal niveau gestalte krijgt.

Ministerie van Landbouw en Visserij: Vleermuisbescherming, heden, toekomst. 27 bladzijden, 1 grafiek, 1 tabel (1988).

Uitg.: Ministerie van Landbouw en Visserij. Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer. 's-Gravenhage.